

В.Ф. Ключан, канд. екон. наук, доцент

М.О. Зайцева, І.О. Кондратьєва, магістри

Миколаївський національний аграрний університет

СУЧАСНИЙ СТАН, ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Історично склалося так, що одне з найважливіших місць в економіці України займає аграрний сектор економіки. Він з його базовою складовою, сільським господарством є фундаментальним у національній економіці, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних у ній галузей, утворює ринок сільськогосподарської продукції та продовольства. На сьогодні український аграрний сектор з існуючим у ньому потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, є ланкою, що покликана стати рушійною силою для розвитку економіки, дати імпульс інноваційно-інвестиційному, технологічному та соціальному піднесенню держави. Великий потенціал аграрного виробництва зосереджено в південних областях країни, зокрема і в Миколаївській. Для реалізації цього потенціалу в повному обсязі необхідна підтримка і регулювання з боку держави. Основою для розвитку аграрної сфери має бути обґрунтована відповідна стратегія з чітко визначеними цілями і шляхами їх досягнення. Така стратегія має стати базовою для управління сільськогосподарськими підприємствами і спрямувати їх на інноваційний шлях розвитку. Однак на сьогодні практика застосування стратегічного планування в аграрному секторі не є поширеною, а його існуючий стан і рівень потребують удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему застосування стратегічного планування в аграрному секторі досліджували такі вітчизняні вчені, як О. Бородіна, П. Березівський, М. Брусенко, В. Галанець, О. Дмитренко, Л. Євчук, Б. Колісник, О. Могильний, О. Попова та ін. Серед російських науковців – це, зокрема, В. Гарькавий, В. Кузнєцов, К. Личко, М. Магомедов, А. Папцов, А. Сьомін, Р. Сумін. Проте у працях цих науковців стратегічне планування в більшості випадків розглядається лише на мікроекономічному рівні з нечастим адаптуванням до сільськогосподарських підприємств та особливостей їх

функціонування, не кажучи вже про стратегічне планування розвитку аграрного сектора на загальнодержавному рівні.

Формулювання цілей статті. Метою статті є вивчення стану аграрного сектора економіки Миколаївської області, виявлення проблем пов'язаних з плануванням та управлінням інноваційною діяльністю в цій сфері матеріального виробництва.

Виклад основного матеріалу досліджень. Важливість агропромислового комплексу для національної економіки важко переоцінити. Головною складовою даного комплексу є сільськогосподарський сектор, структуру якого формують галузі рослинництва й тваринництва. Миколаївська область вважається одним із регіонів інтенсивного землеробства в Україні та має значні земельні ресурси. Загальна площа сільськогосподарських угідь області перевищує 2 млн га (що становить близько 5 % від загальних площ сільгоспугідь України), з яких 1,7 млн га займає рілля.

Земельний фонд Миколаївщини станом на початок 2013 р. характеризується високим ступенем освоєння. Сільськогосподарські угіддя займають близько 82 % загальної земельної площі області. Характерною особливістю структури сільгоспугідь є значна питома вага орних земель (84,6 %). Решта площ використовується під пасовища (13,2 %), багаторічні насадження (1,8 %), сіножаті (0,2 %), перелоги (0,2 %).

У 2012 р. в регіоні було вирощено 2,8 % загальнодержавного обсягу виробництва зернових культур, 8,3 % – насіння соняшнику, 1,2 % – ріпака, 5,2 % – овочів, 1,8 % – плодів та ягід, 1,4 % – м'яса у забійній вазі, 3,2 % – молока, 2,9 % – яєць, 2,6 % – вовни.

З розрахунку на одну особу виробництво зернових культур у Миколаївській області перевищило відповідний загальнодержавний показник на 7,2 %, насіння соняшнику – у 3,2 рази, овочів – удвічі, молока – на 25,2 %, яєць – на 12,4 %. Натомість нижчим цей показник був по картоплі – на 71 %, плодах та ягодах – на 31,8 %, м'ясу (у забійній вазі) – на 45,4 %. Обсяг валової продукції сільського господарства (за постійними цінами 2010 р.) у 2012 р. становив 6936,5 млн грн.

Розглядаючи дані про зайнятість населення Миколаївської області (табл. 1), бачимо, що сільське господарство в період з 2000 по 2012 рр.

1. Кількість та структура зайнятого населення Миколаївської області за основними видами економічної діяльності*

Показник	2000 р.	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
----------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

Усього зайнято, тис. осіб	501	539,8	548,5	535,2	536,7	537,5	533,7
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибництво, тис. осіб	137,8	135,2	132,4	135	133,4	137,9	136,1
Частка працівників сільського господарства серед зайнятого населення області, %	27,5	25,0	24,1	25,2	24,9	25,7	25,5
Промисловість, тис. осіб	103,9	91,6	82,8	77,5	76,7	74,5	73,4
Частка працівників промисловості серед зайнятого населення області, %	20,7	17,0	15,1	14,5	14,3	13,9	13,8
Будівництво, тис. осіб	19,8	24,9	28,8	24,8	23,9	19,5	19,0
Частка працівників будівництва серед зайнятого населення області, %	4,0	4,6	5,3	4,6	4,5	3,6	3,6

*розраховано за даними [4]

забезпечувало робочими місцями в середньому 25,4 % усього зайнятого населення. За даний період частка працівників сільського господарства є досить стабільною порівняно за іншими галузями, де чітко виражена тенденція до зменшення їх кількості. Але при цьому прослідковується тенденція до поступового зростання продуктивності праці серед працівників сільськогосподарських підприємств (табл. 2). На нашу думку, це є свідченням того, що аграрні підприємства області поступово починають використовувати сучасну техніку та новітні технології у процесі виробництва продукції, тобто переходять до інноваційного шляху розвитку. Оскільки ступінь зносу основних засобів у сільському, лісовому господарствах та мисливстві в Миколаївській області поступово підвищується, це призводить до зниження ефективності сільськогосподарського виробництва. За таких умов визначається

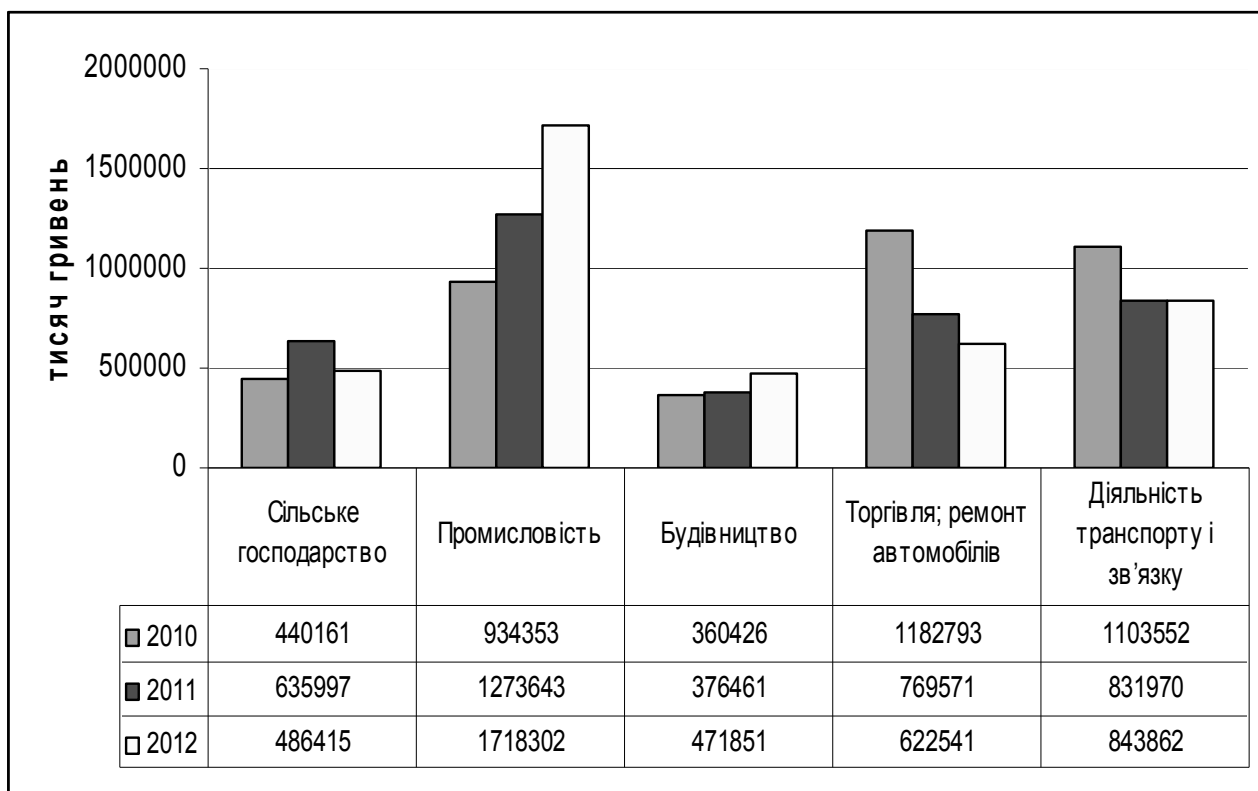
основний напрям інтенсифікації виробництва – інвестиції в основний капітал. Найбільшу частку таких інвестицій складають вкладення коштів у техніко-технологічний розвиток. Така особливість інноваційних процесів в аграрних підприємствах області обумовлена потребою в оновленні їх матеріально-технічної бази.

**2. Продуктивність праці у сільськогосподарських підприємствах
Миколаївської області за постійними цінами
2010 р., грн***

Показник	2000р.	2005р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.
Сільськогосподарське виробництво – усього	71722,4	125783,8	128073,2	127120,5	140766,1	117108,3
Рослинництво	80204,0	135347,5	135966,6	131207,3	145568,1	117731,3
Тваринництво	34248,3	66403,8	80140,7	100801,6	106374,8	112439,9

*розраховано за даними [4]

Основою для інноваційного розвитку в будь-якій сфері економічної діяльності є інвестиції. Не є виключенням з цього твердження і аграрний сектор економіки. На жаль, особливості виробництва сільськогосподарської продукції (сильна залежність від погодних умов, висока ймовірність негативних природних явищ) зумовлюють високі ризики при вкладанні інвестиційних коштів у цю сферу діяльності. На нашу думку, це є однією з основних причин досить невисокої частки капітальних інвестицій у сільське господарство Миколаївської області (рисунок).

**Капітальні інвестиції в Миколаївській області
за видами економічної діяльності
за фактичними цінами**

Підвищена ризикованість аграрного виробництва повинна компенсуватися вищою ставкою прибутковості порівняно з іншими видами економічної діяльності. Проте в Україні ще не відпрацьовано паритет міжгалузевих економічних відносин для підвищення інвестиційної привабливості для приватних інвесторів [3]. Низькою залишається і привабливість вітчизняних аграрних підприємств для іноземних інвесторів через бюрократичні перепони, слаборозвинену організаційну та нормативно-правову базу інноваційної діяльності, зокрема недостатньо захищені права власності та не врегульовану діяльність технологічних парків, не сформований організаційно-економічний механізм розвитку венчурного підприємництва та інші економічні та політико-правові проблеми. Першим кроком до розв'язання цих проблем має стати чітко сформульована і затверджена державою стратегія розвитку аграрного сектора. Вона повинна стати основою для розробки тактичних планів на рівні області та районів, які у свою чергу будуть основою для розробки оперативних планів окремих підприємств.

Для того, щоб знизити ризик і підвищити ефективність інновацій, також необхідно сформувати економічний механізм вбудовування науки в

структуру агровиробництва. Для вибору найефективніших форм і методів інноваційної активності в агропродовольчому комплексі потрібен насамперед науково обґрунтований менеджмент, який містив би формулювання мети і вибір стратегії, підготовку інноваційних проектів, управління проектами та ризиками, персоналом, створенням, освоєнням і якістю нової техніки, оцінку ефективності інновацій. Визначальне місце при цьому належить вибору мети та інноваційної стратегії.

Особлива роль у посиленні інноваційної активності в аграрній сфері належить державі, яка при виробленні економічної, науково-технічної і соціальної політики визначає пріоритети базисних інновацій на загальнодержавному та регіональному рівнях, формує ринковий механізм її реалізації. Тому потрібно скоригувати традиційну однобічну орієнтацію на переважно капіталомісткий хіміко-технологічний шлях інтенсифікації агровиробництва на індустріальній основі. Для цього потрібно активніше використовувати всі досягнення НТП, його агротехнічні, технологічні, організаційно-економічні та інші інноваційні напрямки.

На сьогоднішній день в Україні існує затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. №806-р Стратегія розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 р. Метою даної Стратегії є створення організаційно-економічних умов з метою ефективного розвитку аграрного сектора шляхом забезпечення єдності економічних, соціальних та екологічних інтересів суспільства для стабільного забезпечення населення якісною, безпечною, доступною вітчизняною сільськогосподарською продукцією та промисловістю сільськогосподарською сировиною [1].

Під час розробки Стратегії державою були визначені такі стратегічні цілі розвитку аграрного сектора:

- гарантування продовольчої безпеки держави;
- забезпечення прогнозованості розвитку та довгострокової стійкості аграрного сектора шляхом розвитку різних форм господарювання;
- сприяння розвитку сільських населених пунктів та формування середнього класу на селі шляхом забезпечення зайнятості сільського населення та підвищення рівня доходів;
- підвищення рівня інвестиційної привабливості галузей аграрного сектора та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств;
- підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільгосппродукції, ефективності галузей, забезпечення стабільності ринків;

- розширення участі України у забезпеченні світового ринку сільськогосподарською продукцією;
- раціональне використання земель сільськогосподарського призначення та зменшення техногенного навантаження аграрного сектора на навколишнє природне середовище [1].

Підприємство, яке зробило опору на інновації, змушене удосконалювати свою виробничу базу, систему матеріально-технічного забезпечення, оптимізувати структуру збутової мережі і систему руху товарів, адаптуючи їх до змін ситуації на ринку. Одночасно з цим відбувається перебудова організаційних структур управління, здобувають досвід його робітники, фахівці і керівники, налагоджується система зв'язків з економічними контрагентами, створюється і зміцнюється імідж і т. п., тобто зростає його потенціал інноваційного розвитку [5]. У цій ситуації слід формувати стратегічне бачення, як можливі напрямки розвитку підприємства, а у його руслі, відповідно до існуючих тенденцій на ринку, формувати інноваційну стратегію розвитку. Вона повинна включати декілька можливих сценаріїв (крайньою мірою – найбільш ймовірних) і відповідних їм дій, у тому числі варіанти зміни (модифікації чи реструктуризації) організаційної структури підприємства.

Висновки. На нашу думку, стратегічне планування в аграрному секторі – це розроблення розрахованого на тривалий період часу курсу руху, державної політики регулювання аграрного сектора, визначення пріоритетних цілей, шляхів і засобів їх реалізації. Це – моделювання шляху до досягнення певного бажаного стану аграрного сектора. Окремим завданням макроекономічного стратегічного планування є регулювання розвитку регіонів, підвищення інтенсивності аграрного виробництва при дотриманні екологічної безпеки, підвищення мобільності ресурсів на селі та ін. [2]. На цій основі розширюються адаптаційні можливості до змін ринкового середовища, в якому функціонує підприємство. А це надає змогу реалізувати нові ринкові можливості, проникнути в нові сфери діяльності, які раніше для нього були недоступними. Кожна наступна успішно реалізована інновація розширює можливості підприємства-інноватора.

Бібліографічний список: 1. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.11.2013 року № 806-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>.

2. Коваль О.М. Особливості інвестиційного процесу в аграрному секторі економіки України розвитку // Економіка АПК. – 2010. – № 2. – С.78–82.

3. Мельник Ю.Ф. Агропромислове виробництво України: уроки 2008 року і шляхи забезпечення інноваційного розвитку / Ю.Ф. Мельник, П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2009. – № 1. – С. 3–15.

4. Сільське господарство Миколаївщини / Миколаївське обласне управління статистики; за ред. З.А. Лук'яненко. – 2013. – С. 317.

5. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: навч. посібник / С.М. Ілляшенко. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Суми: ВТД „Університетська книга”; К.: „Княгиня Ольга”, 2005. – С. 324.

Клочан В.Ф., Зайцева М.О., Кондратьева І.О. Текущее состояние, планирование и управление инновационной деятельностью в аграрном секторе Николаевской области. В статье рассмотрено современное состояние инновационной деятельности в аграрном секторе Николаевской области. Раскрыта роль планирования и управления инновационной деятельностью на сельскохозяйственных предприятиях.

Klochan V., Zaytseva M., Kondratieva I. The current state, planning and management of innovation activity in agrarian sector of Mykolaiv region. The article discusses the current state of innovation activity in agrarian sector of Mykolaiv region. Reveals the role of planning and management of innovation activities on agricultural enterprises.